

Za všechno může matka? Jak vazba k matce předurčuje zvládání zátěže u dospívajících

Data pocházejí z mé bakalářské práce (Kudláčková, 2025), kde jsem zkoumala, jak spolu souvisí vztahová vazba k matce, copingové strategie a problémové užívání sociálních sítí u českých adolescentů. Dotazníky vyplňovali žáci základních škol a víceletých gymnázií ve věku 11–15 let, klasicky tužkou na papír, přímo ve třídách.

Vztahovou vazbu k matce jsem měřila dotazníkem ECR-RS (Fraley et al., 2011; česky Pipová & Dolejš, 2019). Má 9 položek na sedmibodové škále a zachycuje dvě věci: jak moc se člověk matce vyhýbá (vyhýbavost) a jak moc se bojí, že o její blízkost přijde (úzkostnost).

Na copingové strategie jsem použila dotazník SSKJ 3–8 (Lohaus et al., 2018; česky Chludová, 2021). Ten funguje tak, že respondent dostane dvě modelové situace – hádku s kamarádem a zavalení domácími úkoly – a u každé hodnotí na pětibodové škále, jak by reagoval. Celkem je to 30 položek na situaci. Z obou situací se pak udělá průměr, takže výsledkem je pět subškál: vyhledávání sociální opory, zaměření na regulaci hněvu, vyhledávání zklidnění, řešení problému a vyhýbání se problému.

V bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku užívání sociálních sítí, nicméně pro tuto zprávu bych ráda použila část dat a dala je do nové souvislosti, aneb jak by se zeptal sám Freud, jak vztah k matce ovlivňuje copingové strategie. Proto jsem se v této práci rozhodla pro kanonickou korelační analýzu (CCA).

CCA z každé sady proměnných sestaví jedno souhrnné skóre – tzv. kanonický variát – a hledá takovou kombinaci, aby si obě co nejvíce odpovídala. Na rozdíl od regrese přitom nestojí jeden set nad druhým – oba jsou rovnocenné. To umožňuje číst, které složky attachmentu a copingu spolu kovariují, aniž bychom museli předem rozhodovat o tom, co je příčina a co důsledek.

CCA

Do analýzy vstoupily tedy tyto dvě sady. **Sada X** (attachment) zahrnuje dva dimenzionální skóry: vyhýbavost k matce a úzkostnost k matce. **Sada Y** (coping) zahrnuje pět křížových subškálových skóru: vyhledávání sociální opory, zaměření na regulaci hněvu, vyhledávání zklidnění, řešení problému a vyhýbání se problému. Před analýzou byly všechny proměnné standardizovány (z-skóry).

Test předpokladů

Nejdřív jsem zkontrolovala, jestli v datech nejsou nějaké extrémní případy, které by mohly výsledky zkreslit. Mahalanobisova vzdálenost neodhalila ani jeden outlier ($z N = 330$, $\chi^2 > 24,322$ při $df = 7$, $p < ,001$). Proměnné si navzájem příliš nekonkurují – multikolinearita je nízká (VIF se pohybuje od 1,12 do 1,75, tedy daleko od problematických hodnot). Shapiro–Wilkův test ukázal, že žádná ze sedmi proměnných nemá normální rozdělení ($p < ,05$), ale to při vzorku 330 lidí nevádí – CCA je vůči porušení normality dostatečně robustní (Tabachnick & Fidell, 2019).

Výsledky analýzy

Analýza odhalila dva vzorce, které stojí za pozornost. První funkce ($R_c = 0,485$, $p < 0,001$) je silnější a zachycuje hlavní sdílenou strukturu mezi attachmentem a copingem. Druhá funkce ($R_c = 0,295$, $p < 0,001$) je slabší, ale pořád statisticky významná.

Protože data nemají normální rozdělení, chtěla jsem si ověřit, že výsledky nejsou jen artefakt. Udělala jsem to dvěma způsoby. Zaprvé permutačním testem – ten tisíckrát náhodně zamíchal data a díval se, jestli by tak silná korelace mohla vzniknout čistou náhodou. Nestalo se to ani jednou, a to ani u první, ani u druhé funkce ($p < 0,001$). Zadruhé bootstrapovými intervaly spolehlivosti (95% BCa), které ukázaly, že obě kanonické korelace se spolehlivě liší od nuly. Takže výsledky drží i bez předpokladu normality.

Interpretace funkcí

První funkce ($R_c = 0,485$, 95% BCa CI [0,383; 0,545], permutační $p < 0,001$) je ten hlavní vzorec, který analýza našla. Ze strany attachmentu ho táhne především vyhýbavost k matce ($r = +0,996$) – úzkostnost přispívá taky, ale mnohem slaběji ($r = +0,424$). Ze strany copingu se ukazuje, že s touto vyhýbavostí jde ruku v ruce nižší vyhledávání sociální opory ($r = -0,843$) a méně aktivního řešení problému ($r = -0,608$). Naopak vyhýbání se problému jde opačným směrem ($r = +0,560$).

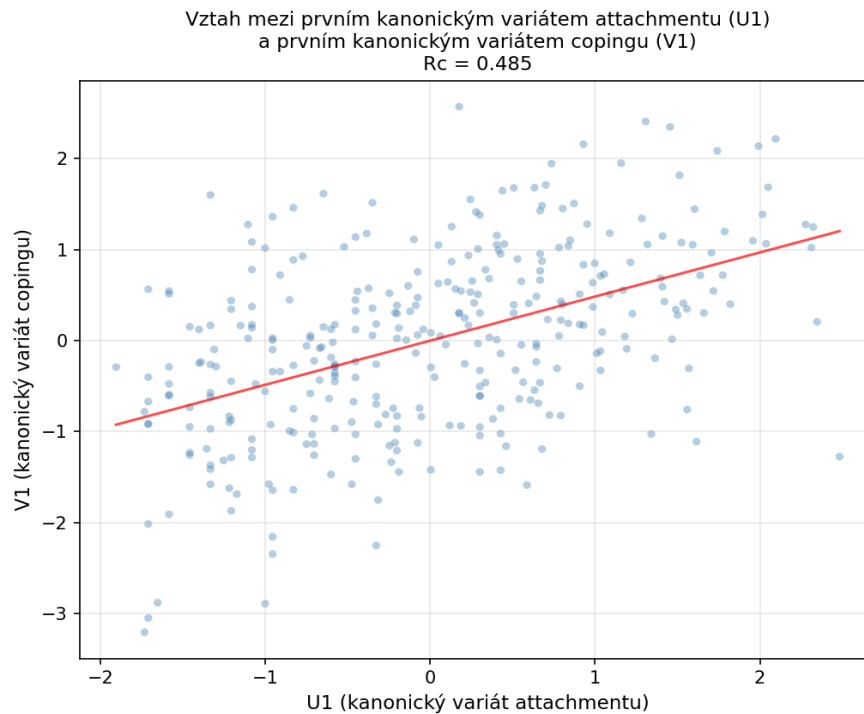
Řečeno jednoduše: dospívající, kteří se ve vztahu k matce spíš stahují a vyhýbají blízkosti, také méně chodí pro pomoc k druhým a méně řeší problémy přímo. Místo toho mají tendenci problémy obcházet. Redundanční index 0,067 říká, že attachment jako celek sdílí přibližně 6,7 % rozptylu copingových strategií – na první pohled to není ohromné číslo, ale při $N = 330$ jde o věcně relevantní signál. Z opačného pohledu copingový variát vysvětluje 13,8 % variability attachmentového variátu, takže z hlediska copingu je ten vztah ještě výraznější.

Druhá funkce ($R_c = 0,295$, 95% BCa CI [0,199; 0,403], permutační $p < 0,001$) je výrazně slabší – redundance Y je jen 1,8 %. Tady to ze strany attachmentu nese prakticky výhradně úzkostnost k matce ($r = +0,906$). Na copingové straně dominuje zaměření na regulaci hněvu ($r = -0,786$), s menším příspěvkem vyhýbání se problému ($r = +0,444$) a vyhledávání zklidnění ($r = +0,372$).

Co to znamená: adolescenti, kteří se víc bojí, že o blízkost matky přijdou, zároveň hůř zvládají hněv a mají tendenci se problémům vyhýbat. Dává to smysl – když je vazebný systém pořád ve střehu kvůli strachu ze ztráty vztahu, člověk na stres reaguje spíš emotivně, hněvem a podrážděností, než aby se pustil do konstruktivního řešení.

Na grafu níže je vztah mezi variáty. Každý bod je jeden respondent. Na vodorovné ose ($U1$) je kanonické skóre attachmentu – čím víc vpravo, tím vyšší vyhýbavost k matce. Na svislé ose ($V1$) je kanonické skóre copingu – čím níž, tím víc sociální opory a aktivního řešení. Vzestupný trend v grafu odpovídá kanonické korelaci $R_c = 0,485$.

Obrázek 1: Vztah mezi prvním kanonickým variátem attachmentu (U1) a prvním kanonickým variátem copingu (V1)

Závěr

Analýza odhalila dva vzorce, které propojují vztahovou vazbu k matce s tím, jak dospívající zvládají zátěž – a každý z nich odpovídá jinému typu nejistého attachmentu.

Ten silnější se váže k vyhýbavé vazbě. Čím víc se adolescent ve vztahu k matce stahuje a vyhýbá blízkosti, tím méně hledá oporu u druhých a tím méně řeší problémy aktivně – a namísto toho využívá maladaptivní copingové strategie, především vyhýbání se problému. Vlastně to dává smysl: když si člověk odmalíčka nese zkušenost, že na blízký vztah není spolehnutí, těžko bude v patnácti chodit pro pomoc k ostatním. Spíš zvolí strategii „neřešit“ (Mikulincer & Shaver, 2016; Seiffge-Krenke, 2006).

Druhý vzorec se váže k úzkostnému typu vazby a je slabší, ale taky zajímavý. Propojuje úzkostnost ve vazbě k matce s horší regulací hněvu a tendencí problémům uhýbat – tedy opět s maladaptivními strategiemi, tentokrát ale s výraznou emocionální složkou. To sedí na teoretické předpoklady – adolescent, který se pořád bojí, že o matčinu blízkost přijde, má vazebný systém v neustálém napětí a na stres pak reaguje spíš emotivně než konstruktivně (Bowlby, 1969; Brumariu & Kerns, 2010).

Když výsledky CCA porovnáme s korelacemi z bakalářky (Kudláčková, 2025), vychází to konzistentně – obojí ukazuje na vyhýbavost k matce jako na dimenzi, která s copingem souvisí nejsilněji. CCA ale přidává něco navíc: neukazuje jen izolované korelace mezi páry proměnných, ale strukturální vzorec sdílený oběma doménami jako celky. A to, že permutační testy i bootstrapové intervaly potvrdily totéž co klasické testování, dodává výsledkům důvěryhodnost i přesto, že data neměla normální rozdělení.

Samozřejmě to má své limity. Data jsou průřezová, takže nemůžu říct, že vyhýbavost k matce copingové strategie přímo způsobuje – může to být i obráceně nebo za tím může stát něco třetího. Redundanční indexy jsou celkově skromné, ale to odpovídá tomu, že na to, jak člověk zvládá zátěž, působí spousta věcí najednou – attachment je jen jedním dílem skládačky. Zůstává nicméně fakt, že adolescent s vyhýbavou vazbou k matce se výrazně méně obrací na okolí o pomoc – a právě nedostatek sociální opory může být tím prostředníkem, přes kterého se nejistá vazba přenáší do maladativního zvládání. Ověřit tuto mediační hypotézu na nezávislém vzorku a podívat se blíže na mechanismus, jakým se vztahová zkušenost do copingu přenáší, by bylo logickým dalším krokem.

Zdroje

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. Basic Books.
- Brumariu, L. E., & Kerns, K. A. (2010). Parent–child attachment and internalizing symptoms in childhood and adolescence: A review of empirical findings and future directions. *Development and Psychopathology*, 22(1), 177–203.
<https://doi.org/10.1017/S0954579409990344>
- Chludová, L. (2021). *Česká adaptace dotazníku SSKJ 3–8* [Nepublikovaný rukopis].
- Fraley, R. C., Heffernan, M. E., Vicary, A. M., & Brumbaugh, C. C. (2011). The Experiences in Close Relationships—Relationship Structures Questionnaire: A method for assessing attachment orientations across relationships. *Psychological Assessment*, 23(3), 615–625. <https://doi.org/10.1037/a0022898>
- Kudláčková, P. (2025). *Souvislost mezi vztahovou vazbou k matce, volbou copingových strategií a problémovým užíváním sociálních sítí u českých adolescentů* (Bakalářská práce). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.
- Lohaus, A., Eschenbeck, H., Kohlmann, C.-W., & Klein-Heßling, J. (2018). *Fragebogen zur Erhebung von Stress und Stressbewältigung im Kindes- und Jugendalter (SSKJ 3–8)* (Revidierte Fassung). Hogrefe.
- Mikulincer, M., & Shaver, P. R. (2016). *Attachment in adulthood: Structure, dynamics, and change* (2nd ed.). Guilford Press.
- Pipová, H., & Dolejš, M. (2019). *Česká adaptace dotazníku ECR-RS* [Nepublikovaný rukopis]. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Seiffge-Krenke, I. (2006). Coping with relationship stressors: The impact of different working models of attachment and links to adaptation. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(1), 24–38. <https://doi.org/10.1007/s10964-005-9015-4>
- Sherry, A., & Henson, R. K. (2005). Conducting and interpreting canonical correlation analysis in personality research: A user-friendly primer. *Journal of Personality Assessment*, 84(1), 37–48. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8401_09

Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese
<https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=794>

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th ed.).
Pearson.